

PERSONALITATEA INFRACTORULUI-MERCENAR

Valentin CHIRIȚA,
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Alexandru DRĂGULEAN,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Orice infracțiune are la baza sa o anumită doză de agresivitate, volumul acesteia variind în funcție de mai multe circumstanțe. Fără îndoială, agresivitatea constituie una din principalele caracteristici ale personalității infractorului.

În prezentul articol sunt analizate unele determinante bio-psiho-sociale ale personalității infractorului mercenar.

Studierea trăsăturilor personalității infractorului este un element indispensabil în vederea prevenirii eficiente a fenomenelor infracționale, inclusiv a activității mercenarilor.

Cuvinte-cheie: activitatea mercenarilor, mercenar, infractor, individ, personalitate, conflict armat, criminologie, drept penal.

Summary

Every crime is based on a certain dose of aggression, its volume varying depending on several circumstances. Undoubtedly, aggression is one of the main characteristics of the criminal's personality.

In this article, some bio-psycho-social determinants of the personality of the mercenary are analyzed.

The study of the personality traits of the criminal is an indispensable element in order to effectively prevent criminal phenomena, including the activity of mercenaries.

Keywords: the activity of mercenaries, mercenary, criminal, individual, personality, armed conflict, criminology, criminal law.

În prezent, prin prisma dreptului penal și al criminologiei, o atenție sporită este acordată studierii personalității mercenarului ca subiect al infracțiunii cu caracter internațional – activitatea mercenarilor, infracțiune prevăzută și de legislația penală națională la art. 141 al Codului penal al Republicii Moldova, care reprezintă, de fapt, o amenințare la adresa securității statelor și a întregii comunități mondiale.

De menționat că, în genere, una dintre principalele componente ale obiectului de cercetare al criminologiei este personalitatea infractorului.

Criminologii studiază personalitatea infractorului din perspectiva relevării rolului acesteia în etiologia actului infracțional și utilizării posibilităților de influențare asupra sa pentru a nu admite repetarea acțiunilor infracționale. Din perspectiva criminologiei, anume personalitatea infractorului poartă în sine cauzele săvârșirii infracțiunii, constituind veriga principală a întregului mecanism al comportamentului criminal, iar acele particularități ale sale care generează un astfel de comportament trebuie să formeze obiectul nemijlocit al prevenției [5, p. 231].

În literatura de specialitate, opiniile asupra personalității infractorului sunt diversificate, majoritatea referindu-se la una și aceeași persoană, însă nu au același conținut, având în vedere ipostaze și faze diferite pe care persoana care a comis infracțiunea le parcurge. Fiecare opinie, însă, reflectă persoana celui care a săvârșit infracțiunea, care a fost deferit justiției ca purtător al anumitor caracteristici.

Personalitatea infractorului nu reprezintă un nou tip de personalitate umană, ci este o personalitate obișnuită care se caracterizează prin unele trăsături comportamentale specifice. Specificul constă în prezența pericolului social [3, p. 109].

Subliniem că, personalitatea infractorului este un concept complex al criminologiei, care înglobează noțiunea „personalitate” și noțiunea juridico-penală „infractor” [7, p. 59], astfel încât acest subiect prezintă interes sub aspect criminologic din două perspective:

I – criminologia studiază legăturile ce există între personalitatea criminalului și crimă;

II – criminologia investighează posibilitățile de influențare în scopul reorientării comportamentului negativ al infractorului [2, p. 28].

Personalitatea reprezintă calitatea socială a omului. Aceasta nu se dobândește din momentul nașterii persoanei, ci se formează în procesul relațiilor sociale, ceea ce presupune că este un proces de lungă durată și reprezintă un produs al socializării individului. Concomitent, omul reprezintă un produs al unei duble determinări, dat fiind faptul că natura sa este biosocială. Biologicul include legăturile genetice ale omului și se află în raport de subordonare față de relațiile sociale. Bineînțeles că trăsăturile sociale integrează în sine și particularitățile de natură biologică, inclusiv psihologică, din aceste considerente ele nu dispar și nu sunt excluse din esența socială a omului [1, p. 132].

Contextual, menționăm că, de regulă, personalitatea infractorului apare cu mult înainte de săvârșirea infracțiunii [3, p. 109].

Înainte de a purcede la caracterizarea criminologică a personalității infractorului-mercenar, în particular, vom prezenta câteva definiții ale conceptului de personalitate a infractorului, în general.

Astfel, potrivit Dicționarului explicativ al limbii române, prin „personalitate” se înțelege: „ceea ce este propriu, caracteristic fiecărei persoane și o

distinge ca individualitate conștientă și liberă; ansamblul de însușiri stabile ce caracterizează mental și comportamental o persoană; felul propriu de a fi al cuiva” [4].

Autorul C.E. Igoșev consideră că „personalitatea infractorului urmează a fi privită ca un astfel de tip social, al cărui specific se exprimă nu numai prin particularitățile determinantelor sociale, care stau la baza formării la o anumită persoană a semnelor prejudiciabile, dar și prin acele trăsături și calități care constituie o particularitate a comportamentului și a universului spiritual al acesteia, prestabilind temeiul specific al percepției și evaluării condițiilor sociale înconjurătoare” [10, p. 23].

O altă definiție a personalității este următoarea: „o totalitate de cele mai tipice caracteristici și particularități, care determină o persoană drept o ființă socială și, totodată, exprimă în cea mai mare măsură individualitatea acesteia” [15, p. 7].

În opinia autorului A.B. Saharov, prin personalitatea infractorului se înțelege: „ansamblul proprietăților, legăturilor și raporturilor sociale care caracterizează persoana vinovată de comiterea infracțiunii, în combinație cu alte circumstanțe și condiții care influențează asupra comportamentului antisocial al acesteia” [16, p. 5].

Totodată, unii autori analizează personalitatea infractorului într-un sens mai îngust și înțeleg prin aceasta „o totalitate de proprietăți psihologice și personal-structurale negative, caracteristice pentru infractorii unei anumite sfere criminale” [12, p. 65].

O definiție generală a personalității infractorului, în opinia noastră, ar putea fi considerată cea formulată de autorul Iu. Larii: „personalitatea celui care a comis infracțiunea din cauza unor trăsături psihologice ce-i sunt caracteristice, a viziunilor antisociale și alegerea căii social-periculoase de satisfacere a necesităților sale sau neîntreprinderea acțiunilor corespunzătoare pentru prevenirea rezultatului infracțional” [6, p. 42].

Reieșind din faptul că natura individului uman, după cum s-a menționat anterior, este una biosocială, considerăm rațional de a dezvălui corelația biologicului și socialului în personalitatea infractorului. În acest sens, este necesar să se determine, în primul rând, structura acesteia. Anume structura reprezintă acele elemente specifice și trăsături particulare care stau la baza formării personalității, inclusiv a infractorului.

În această ordine de idei, unii autori, printre care și V.S. Cetverikov, evidențiază următoarele elemente ale structurii personalității: biofizice, social-demografice, psihologice, morale, social-funcționale, juridico-penale, criminologice [17, p. 65]. Alți autori se limitează la elementele social-demografice, social-funcționale și cele social-psihologice [13, p. 45].

Autorul Iu. Larii susține teza, la care ne asociem și noi, potrivit căreia structura biosocială a personalității infractorului include în sine totalitatea

următoarelor elemente:

- psihice, care cuprind: (a) trăsături emoționale – temperamentul, dinamica senzorială, excitația emoțională, capacitatea de compasiune etc.; (b) trăsături intelectual-volitve – caracterul, nivelul de dezvoltare mentală, volumul de cunoștințe, orizontul intelectual, capacitatea de a lua decizii, scopurile, interesele și insistența în realizarea lor, aptitudinile, deficiențele psihice;

- fizice: sexul, vârsta, starea fizică a organismului și a sănătății, alte particularități caracteristice corpului fizic uman;

- social-demografice: locul nașterii și cel de trai, starea familială, nivelul de dezvoltare profesională, profesia, locul de muncă, naționalitatea, religia etc.

- Juridico-penale: însăși săvârșirea cu vinovăție a infracțiunii, recidiva infracțiunilor, locul și rolul în grupul criminal, motivul și scopul comiterii infracțiunii, modalitatea și caracterul infracțiunii, tragerea la răspundere și pedeapsa penală, forma de ispășire a pedepsei etc. [6, p. 46].

În continuare, vom analiza principalele trăsături ale elementelor psihice, fizice, social-demografice și juridico-penale ale structurii personalității infractorului-mercenar.

Menționăm că, pentru o perioadă foarte îndelungată, în percepția cetățenilor simpli, mercenarii erau priviți ca fiind un fel de „adunătură” (gloață), incapabilă de nimic util, lipsită de orice principii și, respectiv, gata în orice moment să omoare în schimbul unei remunerări bănești. Mass-media și diferiți analiști, atunci când se referă la mercenari, în mod obișnuit utilizează etichetări precum: „câinii războiului”, „soldații norocului”, „gâștele sălbatice”.

Din punct de vedere al criminologiei, personalitatea unui mercenar este înțeleasă ca fiind personalitatea unei persoane cu un set de trăsături, semnificative sub aspect social, necesare pentru săvârșirea unei infracțiuni [14, 109].

Mercenarii sunt adevărați profesioniști, experți în arta militară, cu o pregătire specială și cu experiență de participare în conflicte armate. Aceștia își oferă serviciile în calitate de specialiști în conducerea operațiilor militare, cu mult mai eficiente din punct de vedere militar decât cele desfășurate de trupele regulate și, suplimentar, care nu sunt limitate de reglementările juridice internaționale, inclusiv de obligativitatea de respectare a drepturilor omului și a prevederilor dreptului internațional umanitar.

Una dintre cele mai importante caracteristici ale personalității infractorului este motivul săvârșirii infracțiunii respective. Mercenarii contemporani dispun de orientări distorsionate cu referire la valorile care îi definesc, aceștia fiind posedați de dorința de a se îmbogăți cu orice preț, chiar și cu prețul vieții altuia. Motivul principal după care se ghidează mercenarul este unul egoist, care prevalează asupra altor motive, cum ar fi: ideea de „război sfânt”, răzburarea personală etc. Această caracteristică distinge un mercenar

de alți participanți într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului (combatanți, voluntari, consilieri militari ș.a.).

Făcând o trecere lejeră de la aspectul motivațional, subliniem că un interes deosebit pentru caracterizarea persoanei care a comis o infracțiune îl prezintă datele privind starea sănătății psihice a acesteia. Totuși, constatarea unor anomalii psihice nu explică de ce individul a comis infracțiunea.

La anomaliile psihice cercetate cel mai des din perspectiva criminologică se pot atribui: psihopatia, alcoolismul, narcomania, traumele sistemului nervos central, schizofrenia în faza de remisie, epilepsia etc. [11, p. 172].

La persoanele cu anomalii psihice prevalează, de regulă, fenomenele și procesele psihice normale. În marea majoritate a cazurilor, aceste persoane sunt responsabile de faptele lor. Însă, după cum consideră pe bună dreptate autorii Iu.M. Antonean și S.V. Borodin, anomaliile psihice favorizează apariția și dezvoltarea unor astfel de trăsături de caracter precum: iritabilitatea, agresivitatea, cruzimea, diminuarea proceselor volitive, slăbirea mecanismelor de autocontrol etc. Acestea pot fi prezente fără a ieși în evidență de fiecare dată și pot fi percepute ca „ciudățenii” ale caracterului, dezechilibrul de moment, cruzime inexplicabilă, stupiditate etc. [9, p. 10].

Este necesar de menționat că mercenarii sunt, de regulă, persoane sănătoase din punct de vedere psihic, ceea ce îi face și mai periculoși, deoarece aceștia comit atrocități în mod deliberat, fiind de neoprit. Acești indivizi sunt lacomi, nemiloși, adesea înzestrați cu dorința de a agresa și batjocori anume persoanele vulnerabile, inclusiv copiii și femeile.

Cei mai buni mercenari sunt cei cu un psihic echilibrat și cu rezistență la stres. Adicional, mercenarii trebuie să fie atenți, responsabili și conștiincioși.

Mercenarii pot acționa în mod individual sau în cadrul unor grupuri organizate (formațiuni paramilitare ilegale, companii militare private).

Nu trebuie omis faptul că, de regulă, mercenarii desfășoară pregătirea de luptă în centre de instruire și tabere militare, fiind instruiți în domeniul militar (pregătirea de foc, tactici de luptă, cercetare-diversiune etc.) și, de asemenea, urmând inclusiv un curs de pregătire psihologică.

În acest context, o altă caracteristică a personalității infractorului este nivelul de studii de care dispune acesta. Studiile au o influență considerabilă asupra formării personalității umane. Acestea influențează asupra sferei de interese, a conduitei persoanei, asupra realizării scopurilor și obiectivelor stabilite. În majoritatea cazurilor, infractorii sunt persoane cu studii medii incomplete (gimnaziale), iar cei cu studii superioare constituie o parte neînsemnată.

Astfel, după nivelul de studii, putem clasifica infractorii-mercenari după cum urmează:

- cu studii primare;
- cu studii medii incomplete (gimnaziale);
- studii medii de cultură generală, liceale și medii de specialitate;
- cu studii superioare.

Dacă facem o analiză din perspectiva dimensiunii de gen, putem afirma cu certitudine că activitatea mercenarilor este o infracțiune predominant masculină. Cu toate acestea, au existat cazuri când femeile au fost angajate ca mercenari. De exemplu, serviciile speciale ruse au reținut o cetățeană a Republicii Ucraina, ex-sportivă biatlonistă, care a îndeplinit funcții de lunetist în timpul unui conflict armat de pe teritoriul Federației Ruse. De menționat că, de obicei, femeile-mercenare sunt membre ale formațiunilor paramilitare ilegale. Un exemplu elocvent în acest sens este gruparea „Белые чулки” formată din femei-lunetiste [18, 159].

Într-o altă ordine de idei, ținem să specificăm că formularea unor concluzii în privința conduitei criminogene și a specificului activității infracționale a reprezentanților diferitelor grupe de vârste este posibilă datorită caracteristicii personalității infractorului după vârstă. Vârsta determină necesitățile, scopurile indivizilor, cercul lor de interese, modul de viață, care se reflectă de multe ori și în faptele infracționale. În mare parte, mercenarii sunt tineri cu vârsta cuprinsă între 25-35 de ani (mercenari de rând, care participă nemijlocit la ostilități) sau bărbați cu vârsta cuprinsă între 35 și 45 de ani (conducători ai grupurilor de mercenari sau mercenari care organizează operațiile de luptă). Conduita infracțională a persoanelor din a doua categorie de vârstă este mai chibzuită, mai puțin impulsivă, inclusiv din punct de vedere al posibilelor consecințe. Ponderea foștilor militari care au participat la ostilități în cadrul conflictelor armate locale este destul de mare în rândul acestora.

Componența etnică a mercenarilor este una destul de diversă. Dacă anterior mercenarii erau, în principal, imigranți din Europa de Vest (originari din Marea Britanie, Franța, Germania, Belgia etc.) și Statele Unite ale Americii, în prezent printre aceștia se numără preponderent cetățeni arabi și din statele asiatice, precum și țările-membre ale Comunității Statelor Independente. Acest lucru se datorează reducerii masive a forțelor armate ale statelor dezintegrate, șomajului, sărăciei, conflictelor interconfesionale, amploarea activităților desfășurate de organizațiile extremiste care apelează la serviciile mercenarilor.

În prezent, se atestă o asemănare considerabilă între mercenari și teroriști, fiind susținută ideea precum că „mercenarul și teroristul sunt frați gemeni”. Într-adevăr, în aspectul socio-psihologic al personalității unui mercenar, trăsăturile de personalitate ale unui terorist sunt inerente: disprețul față de oameni, drepturile și interesele legitime ale acestora, utilizarea violenței ca mod principal de acțiune, cinismul și cruzimea excepțională [8, 370]. Mai

mult ca atât, mercenarii interacționează îndeaproape cu reprezentanții diferitelor organizații teroriste, adesea având calitatea de membri ai organizațiilor respective, precum și, de asemenea, realizează pregătirea și executarea actelor teroriste.

Așadar, trăsăturile examinate în prezentul articol caracterizează personalitatea unui mercenar ca fiind un infractor deosebit de periculos. Principalele trăsături ale personalității infractorului rămân a fi agresivitatea și orientarea antisocială. Totodată, rezultatele cercetării criminologice a personalității infractorului demonstrează că, de regulă, mercenarii sunt persoane de sex masculin, în vârstă de 21-35 de ani, cu studii medii de specialitate, de obicei fără surse permanente de venituri. De asemenea, putem concluziona că determinarea principalelor trăsături de personalitate ale unui mercenar și analiza criminologică a acestora urmează să contribuie, pe termen lung, la combaterea acestui fenomen infracțional și la adoptarea unor măsuri de prevenție eficace.

Referințe bibliografice:

1. Bîrgău M., Larii Iu. Aspecte juridico-penale și criminologice ale șantajului: studiu monografic. Chișinău, 2004, 204 p.
2. Bujor V., Bejan O., Ilie S., Casian S. Elemente de criminologie. Chișinău: Știința, 1997. 86 p.
3. Ciobanu I. Criminologie. Volumul II. Chișinău: Editura „Cartdidact”, 2004. 298 p.
4. Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a revăzută și adăugită, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Alexandru Rosetti”, Editura „Univers Enciclopedic”, 2009. 1230 p. <https://dexonline.ro/definitie/personalitate>
5. Gladchi Gh. Criminologie generală. Chișinău: Editura „Museum”, 2001. 312 p.
6. Larii Iu. Criminologie. Volumul I. Chișinău: Editura „Elena V.I.”, 2004. 152 p.
7. Pop O., Neagu Gh. Criminologie generală. Chișinău: Editura „Elena V.I.”, 2005. 184 p.
8. Адельханян Р. А. Наемничество – военное преступление на Северном Кавказе // «Черные дыры» в российском законодательстве. Юридический журнал. Москва, Издательство: „1с: Компьютерный Аудит”, 2003, № 2, с. 370-372.
9. Антонян Ю. М., Бородин С. В. Преступность и психические аномалии. Москва, Издательство: „Наука”, 1987. 208 с.
10. Игошев К. Е. Типология личности преступника и мотивация преступного поведения. Учебное пособие. ГВШ МВД СССР. Горький,

1974. 168 с.
11. Криминология. Учебник для юридических вузов. Под редакцией проф. Бурлакова В.Н., проф. Сальникова В.П., проф. Степашина С.В. Санкт-Петербург, Санкт-Петербургский Университет МВД России, 1999. 608 с.
 12. Криминология. Учебное пособие. Под общей редакцией Эминова В.Е. Москва, Издательство: „Норма”, 1997. 160 с.
 13. Криминология. Учебное пособие. Под редакцией Кузнецовой Н.Ф. Москва, Издательство: „Зерцало”, 1996. 160 с.
 14. Курбанмагомедов А. А. Терроризм на Северном Кавказе: уголовно-правовой и криминологический анализ (диссертация кандидата юридических наук: 12.00.08), Саратов, 2005. 204 с.
 15. Личность преступника. Под редакцией Волкова Б.С. Казань, Издательство Казанского Государственного Университета, 1972. 187 с.
 16. Сахаров А. Б. Учение о личности преступника и его значение в профилактической деятельности органов внутренних дел. Лекция МСШМ МВД СССР. Москва, 1984. 42 с.
 17. Четвериков В. С. Криминология. Учебное пособие. Москва, Издательство: Инфра-М, 1996. 126 с.
 18. Шандиева Н. О. Наемничество по международному и национальному уголовному праву (диссертация кандидата юридических наук: 12.00.08), Москва, 2004. 194 с.